

Hanna Warnke

Muzeum Jana Gutenberga w Moguncji

Biblioteka 2 (11), 143-146

1998

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MUZEUM JANA GUTENBERGA W MOGUNCJI

Moguncja - stolica Nadrenii - Palatynatu, położona pośród winnic w malowniczym ujściu Menu do Renu. Rzymski obóz warowny *Moguntiacum*, a od IV wieku siedziba biskupstwa, miejsce koronacji królów i cesarzy niemieckich w katedrze romańskiej z X wieku. Siedziba Uniwersytetu założonego w 1477 roku, ważny ośrodek handlowy i wreszcie kolebka drukarstwa za sprawą mincerza Johanna Gutenberga (właśc. Johanneses Gensfleischa zum Gutenberga, ok.1397-1468).

Początkowo, w latach 1420-47 przebywając w Strasburgu, zajmował się odbijaniem drzeworytniczych druków okolicznościowych. Po przeniesieniu się do Moguncji w 1448 roku wynalazł aparat do odlewania z metalu pojedynczych czcionek, które następnie zestawiał w kolumny i odbijał za pomocą skonstruowanej przez siebie prasy do wielokrotnego powielania kart z jednego składu. Nie mając wystarczających kapitałów zapożyczył się w 1450 roku u lichwiarza Johanna Fusta i został zmuszony do wejścia z nim w spółkę. Pięć lat później Fust wyrugował Gutenberga z oficyny drukarskiej i prowadził ją dalej z jego uczniem Peterem Schofferem. Choć pierwsze książki były kosztownymi, ręcznie iluminowanymi naśladownictwami manuskryptów, przygotowały grunt pod masową, przemysłową produkcję słowa drukowanego i rewolucję w dziejach rozpowszechniania myśli ludzkiej.

Pamięć o Gutenbergu przywołują dziś jego pomniki w Strasburgu - dłuta Davida d'Angersa oraz w Moguncji - dzieło Thorvaldsena, a także żywy pomnik - Muzeum Gutenberga utworzone w 1900 roku w Moguncji. W 1962 roku zbiory Muzeum przeniesiono do nowego obiektu wystawienniczego, którego podwoje zwiedziło do dziś ponad 3 miliony osób z całego świata. Wejście do zespołu muzealnego ozdabiają reliefy z brązu, obrazujące sześć wieków sztuki drukarskiej. Frontowy budynek (*Zum Romischen Kaiser*) pochodzący z 1664 roku jest obecnie siedzibą dyrekcji Muzeum. Przechodząc przez niewielki dziedziniec z architektonicznymi detalami pozostałymi po budowach renesansowych z okolic Moguncji, wchodzi się do głównego hallu, skąd wiedzie droga do sali studyjnej, w której można obejrzeć film poświęcony działalności Gutenberga. Odbywają się tutaj także wystawy czasowe dotyczące drukarstwa i historii książki.

Piętro niżej mieści się replika oryginalnego warsztatu drukarskiego Gutenberga, tradycyjna pracownia, gdzie także i dziś Muzeum drukuje swoje materiały. De-

monstruje się tutaj codziennie, w jaki sposób czcionki były odlewane i składane oraz jak drukarstwo rozwijało się w następnych epokach po wynalazku Gutenberga.

IOHANN GVTEMBERG
Typogr.

Na tym samym piętrze, ale w osobnym aneksie można zapoznać się z okazami najwcześniejszego drukarstwa, zachowanymi w doskonałym stanie. Spośród druków XVI-wiecznych szczególną uwagę przykuwa mistrzostwem wykonania „*Theuerdank*” z 1517 roku. Kolekcja książek wykonanych w XVII wieku wyróżnia się miedziorytniczymi frontyśpisami. Natomiast większość dzieł z wieku XVIII charakteryzuje niewielki, kieszonkowy format, dzięki któremu mogły być czytane podczas spacerów i podróży. W książkach tych znajdują się często akwaforty i sztychy o wybitnych walorach artystycznych.

Ta część wystawy wzbogacona jest prezentacją różnych technik graficznych: intaglio, drzeworytem, miedziorytem, mezzotintą, akwafortą. Ekspozycję uzupełniają gabloty ze szczególnie rzadkimi czasopismami z okresu od XVII do XIX wieku. W sekcji reprezentującej druki XIX-wieczne widoczny jest postęp, który zaszedł na światowym rynku księgarskim dzięki rewolucji naukowo-technicznej. Zobaczyć tu można ręczne stalowe prasy, wśród których wyróżniają się swym pięknem: Columbia z 1824 roku, Stankope i Dingler oraz model płaskiej prasy cylindrycznej Koniga i Bauera z 1814 roku. W tle znajdują się gabloty z typowymi dla tego okresu technikami ilustrowania druków: litografią, stalorytem i drzeworytem oraz technikami mieszanymi. Kolekcję tę zamyka zespół różnorodnych opraw książkowych.

Na kolejnym półpiętrze prezentowany jest bodaj największy skarb tutejszej kolekcji - 42-wierszowe Biblie Gutenberga, nabyte przez Muzeum w 1925 i 1978 roku. Są tu także inne „białe kruki” z początkowego okresu drukarstwa na czele z wyjątkowo rzadkim drukiem „*Apokalipsa*”, znajdującym się w doskonałym stanie. Ta część ekspozycji zwieńczona została kolekcją opraw książkowych z XV i XVI wieku, gdyż sztuka introligatorska rozwijała się równoległe z drukarstwem.

Ekspozycja znajdująca się na drugim piętrze poświęcona jest historii pisma po-

cząwszy od pierwszej znanej inskrypcji na sarkofagu króla *Ahirana* (replika), poprzez pisma babilońskie, papirusy egipskie, dzieła greckie i rzymskie aż do wybranych, szczególnie pięknie wydanych dzieł z okresu XVI do XX wieku. Zbiory uzupełnione są planszami obrazującymi ewolucję kroju czcionek oraz topografię najstarszych zakładów drukarskich w Europie. W tej części Muzeum jest także ciekawy zbiór reprezentujący historię pisma Azji Wschodniej. Wyjątkowo rzadkie jest pismo *Dharni*, uzyskane po odbiciu drewnianego bloku około 760 roku p.n.e. Koreańskie matryce drewniane, a później także metalowe używano dużo wcześniej niż wynalazek Gutenberga, lecz nie na skalę masową, ponieważ nie stosowano pras. Tę część kolekcji stale uzupełniają nowe eksponaty od prywatnych kolekcjonerów (m.in. od 1988 roku dar dr von Krittera) oraz donacje instytucji (historia pisma japońskiego sponsorowana przez koncern japoński Dai Nippon). Epoka Art Nouveau w historii pisma reprezentowana jest natomiast przez dar przemysłowca niemieckiego Wunderle, który ofiarował największy na terenie Niemiec zbiór grafik Morrisa. Ponadto Art Nouveau reprezentują: Aubrey Beardsley, Cobden - Sanderson, Max Klinger i Heinrich Vogeler. Osiągnięcia XX wieku w zakresie sztuki drukarskiej pokazane są na przykładach książek wydanych przez prywatne oficyny wydawnicze: Bremer Presse, Ernst Ludwig Presse czy Officina Serpentis. Kolekcję wzbogacają ekslibrysy i plakaty z początku naszego wieku.

Ostatni, najwyższy poziom Muzeum zajmują dzieła powstałe w XX wieku pod wpływem impresjonizmu, ekspresjonizmu, Bauhausu, Art Deco i kilku indywidualności artystycznych tworzących po II wojnie światowej. Odbywają się tutaj wystawy prezentujące tzw. książki roku wydane na terenie Niemiec oraz nieco ekscentryczne, futurystyczne wizje i impresje dotycząca formy wydawniczej książek, wykonane różnymi technikami, głównie w postaci rzeźb, instalacji i happeningów. Zobaczyć tu można także wystawę prezentującą historię papiernictwa. Zachwyca uroda pierwszych znaków wodnych i sposoby barwienia papieru. Maszyna do produkcji papieru Roberta z 1802 roku podarowana przez Lions Club Gutenberg z Moguncji w 1993 roku to widomy znak, że rozwój materialny Muzeum trwa.

Współczesna działalność Muzeum to także swoista subkultura, tworzona przez instytucje-satelity: Bibliotekę, International Gutenberg Society i Druckladen. Biblioteka dysponuje ponad 65 tysiącami zbiorów dotyczących różnych aspektów historii książki. Wraz z IGS organizuje 8 specjalistycznych wystaw rocznie prezentujących np. poszczególne techniki drukarskie w różnych okresach i krajach, sztukę kaligrafii, współczesne książki artystyczne, czy też wybrany okres w historii druku na terenie Niemiec. Przy współudziale Institut für Buchwesen z Uniwersytetu J.Gutenberga w Moguncji organizowane są wykłady, międzynarodowe seminaria i konferencje. Warto wspomnieć, że publikacja IGS - *Gutenberg Yearbook* wnosi interesujący wkład do nauki o książce. Wydawana jest co roku w języku angielskim, francuskim, włoskim i hiszpańskim.

Opuszczając mury Muzeum warto nabyć w sklepiku gęsie pióro (na wszelki wypadek), stempel z własnym inicjałem, bądź najmniejszą książkę na świecie o wymiarach 3,5 x 3,5 mm, wykonaną ręcznie w muzealnym warsztacie Gutenberga. Zwiedzających zagna popiersie Gutenberga wykonane przez fińskiego rzeźbiarza Waino Aaltonena i wita już po przeciwnej stronie ulicy „Druckladen”, które powstało w celach dydaktycznych. Można tu, w nowoczesnym warsztacie drukarskim, wypróbować wielu technik drukarskich, poeksperymentować, poczuć obecność Mistrza. Cóż, to przecież Moguncja.